

Galgóczi Lászlóné

Funkcionális grammatikai gyakorlatok az 1–4. évfolyam számára
A mondatfajták és az igemódok

1. Az ige a szövegben

Párokban dolgozzatok! Olvassátok el figyelmesen a szöveget! Válaszoljatok a kérdésekre! Végezzétek el a szöveghez tartozó feladatokat!

Baglyom már nagyon elunta magát. Összehúzódva hunyorog. Talán alszik is már. Levél sem mozdul. A legelő szélén most szállt le két gólya. Uhum is arra fordul. Úgy látszik, érdeklik a piros lábú vitézek. Nem tudom, mit néz rajtuk annyira.

(Fekete István: Erdei utakon – részlet)

- a) Hol játszódik a történet?
 - b) Kik a szereplők?
 - c) Milyen hangulatú a szöveg?
 - d) Milyen mondatfajták szerepelnek a részletben?
 - e) Mit fejeznek ki ezek a mondatok? Mi a beszélő szándéka?
 - f) Húzzátok alá a szöveg igéit! Milyen módúak? Milyen idejűek?
 - g) Milyen módú igék fejezik ki a beszélő szándékát?
 - h) Mi a kijelentő mód jele?
 - i) Írjatok egy egymondatos megállapítást az igemód és a mondatfajta viszonyáról!
-
-

2. Párbeszéd

Csoportokban dolgozzatok! Olvassátok el a szöveget! Végezzétek el a hozzá kapcsolódó feladatokat!

Május 15-én aszfaltrajzverseny lesz. Minden osztályból 4 fős csapat jelentkezését várjuk. A csapatok névsorát a rajzszerterában kell leadni május 5-ig. Ezen a napon az 5. óra után Márta néni megbeszélést tart a versennyel kapcsolatban.

- a) Miről tájékoztat a szöveg?
- b) Húzzátok alá a szövegben az igéket! Milyen idejűek és módúak az aláhúzott igék?
- c) Honnan tudjuk, hogy a cselekvés a jövőben fog lezajlani?
- d) Milyen fajtájú mondatokat írtatok? Nevezzétek meg!
- e) Milyen igemódok szerepeltek a szöveg mondataiban?
- f) Játsszátok el csoportban, mit kérdezhettek a gyerekek Márta nénitől!

3. Mondatalkotás

Öt csoportban dolgozzatok! Olvassátok el a szöveget!

Öt jó barát, Kíváncsi Kata, Lelkendező Lili, Közömbös Karcsi, Vágyvölgyi Vali, Vezér Vili elment az erdőbe őszi terméseket gyűjteni.

Az egyik bokorban találtak egy régi ládikát.

- a) Ki és mit mondott? Írjátok közösen mondatokat a nevükben!
 1. csoport: Kíváncsi Kata
 2. csoport: Lelkendező Lili
 3. csoport: Közömbös Karcsi
 4. csoport: Vágyvölgyi Vali
 5. csoport: Vezér Vili
-
-

- b) Olvassátok fel a mondatokat!
- c) Milyenfajta mondatokat írtatok?
- d) Milyen módú igék szerepelnek a mondatokban?
- e) Indokoljátok meg, miért ilyen módúak az igék!

4. Kiegészítés

- a) Párokban dolgozzatok! Egészítsétek ki a mondatokat igével! Az igék csak kijelentő módúak lehetnek.

Noémi anyukájával a közeli állatkereskedésbe.

A kislány születésnapjára egy tengerimalacot
ajándékba.

A kereskedésben sorra a kis állatokat.

Nehéz a választás.

Végül egy barna-fehér szőrű mellett

Boldogan..... haza.

- b) Fogalmazzátok meg szóban a mondatfajta és az igemód közötti összefüggést!
- c) Alakítsátok át szóban a kiegészített mondatokat úgy, hogy bennük az igék feltételes módúak legyenek! Mit tapasztaltatok?
- d) Hogyan hangozna a szöveg felszólító módú igékkel? Olvassátok fel így is mondatokat!
- e) Milyen változás lenne, ha leírnátok ezeket a mondatokat?

5. Átalakítás

- a) Önállóan dolgozz! Olvasd el Udvariatlan Ulrik mondatait!
- b) Mit mondana Udvarias Ubulka? Írd le az ő mondatait! Használj udvarias kifejezéseket!

Udvariatlan Ulrik	Udvarias Ubul
Adj egy tollat kölcsön!	
Mondja már meg, mennyi az idő!	
Tűnés az útból!	
Álljon már el innen!	
Add ide a labdádat!	

6. Hibajavítás

Mikor helyes, hogyan használjuk? Párokban dolgozzatok! Olvassátok el a mondatokat, majd végezzétek el a feladatokat!

1. Nagyon szeressük, ha anyu finomat főz.
 2. Jó lenne, ha kapnák egy kutyát!
 3. Szeretjük egymást az osztályban!
 4. Szeressük a játékos feladatokat.
 5. Meglássuk, ki fog mosogatni.
 6. Ezeket a kívánságokat nem tudnak teljesíteni.
 7. Lássátok, megint mit tettetek?
 8. A vak nénit átvezessük az úton.
- a) Javítsátok ki a helytelen igealakokat! Magyarázzátok meg, miért helytelenek!
- b) Írjátok le helyesen a mondatokat!
- c) Töltsétek ki a táblázatot a kijavított mondatok alapján!

A mondat	A beszélő szándéka	A mondat fajtája	Az ige és módja
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			

7. Kommunikációs helyzetgyakorlat

Párokban dolgozzatok! Nézzétek meg a képet, olvassátok el az alatta lévő párbeszédet, majd végezzétek el a feladatokat!

- A)**
- Anya: Valikám, elmennél a boltba?
Vali: Nagyon szívesen. Mit hozzak?
Anya: Légy szíves, hozz egy liter tejet!
Vali: Mást vegyek-e?
Anya: Menj el a zöldségeshez is! Vegyél egy kiló krumplit!
Vali: Máris indulok!
Anya: Itt van a pénz. Vigyázz magadra!
- B)**
- Anya: Vali, menj el a boltba!
Vali: Ó, már megint én!
Anya: Ne feleselj, kislányom!
Vali: Igen, de...
Anya: Nem, de igyekezz! Elfogyott a tej és a krumpli! A főzést nem hagyhatom abba!
Vali: Na jó, indulok!

a) Mi a különbség a két párbeszéd között?

b) Játsszatok el ti is hasonló jelenetet, amely édesanyátok és köztetek játszódik!

- c) Írjátok be a táblázatba az eredeti párbeszédék igéit!
 d) Írjátok melléjük, milyenfajta mondatban szerepelnek!

Kijelentő módú ige	Mondatfajta	Feltételes módú ige	Mondatfajta	Felszólító módú ige	Mondatfajta

- e) Magyarázzátok meg, miért abban a módban és mondatfajtában található az egyes igék!

8. Átalakítás

- a) Önállóan dolgozz! Írd be a szólásokba, közmondásokba a megadott igék megfelelő alakját!

Ésszel (indul), okkal (jár)!

Addig (üt) a vasat, amíg meleg!

Járt utat a járatlanért el ne (hagy)!

Akkorára (nő), mint apád kendere!
(elrág) a madzagot.
 (letagad) a napot az égről.

Ne csak(tud) a jót, hanem (tesz) is.
 Addig (nyújtózkodik) ameddig a takaród ér!

- b) Magyarázd meg a szólások, közmondások jelentését!
 c) Mondd el szóban, hogy az általad leírt igealakok milyen módúak! Indokold meg válaszodat!
 d) Válassz ki egyet a szólások, közmondások közül, és fogalmazz szóban egy olyan történetet, amelynek ez lehetne a címe!

9. Nyelvhelyességi hiba javítása

- a) Dolgozz önállóan! Válaszd ki, melyik igealak illik a kijelentő mondatokba! Húzd át pirossal azt az igealakot, amelyik nem illik a mondatba!

Nagyon *szerezzük/szeretjük*, ha anyu finomat főz.

Tavasszal *elvetjük/elvessük* a virágmagokat.

Türelmesen *meghallgassuk/meghallgatjuk* mások véleményét.

A körjátékban nem mindig a barátunkat *választjuk/válasszuk*.

Mindig *tanítsuk/taníttuk* egymást.

A kalácsot nem *kelesztjük/kelesszük* sokáig.

- b) Írj egy-egy mondatot az áthúzott igealakokkal!

- c) Milyen fajtájú mondatokat írtál? Nevezd meg őket!

- d) Figyeld meg, melyikben, milyen módban használjuk az igéket!

10. Szabályjáték

Öt csoportban dolgozzatok! Mi a szabály? Töltsétek ki a táblázatot!

1. és 2. csoport

A mondatfajta:	A mondatfajta:
Add ide a cukrot!	Ideadnád a cukrot?
	Lemennél az udvarra?
Vigyétek el Zsófinak a leckét!	
Szedjük össze a szemetet!	
	Kitakarítanál a szobában?
	Felolvasnád a szöveget?

3. és 4. csoport

A mondatfajta:	A mondatfajta:
Egyenesen ülsz a padban.	Ülj egyenesen a padban!
Együtt dolgozol társaidal.	
Holnapra mindenki megtanulja a verset.	
	Mondd el a feladatot!
Hidegben felveszed a sapkát.	
	Figyeljete a munkátokra!

5. csoport

A mondatfajta:	A mondatfajta:
Vehetek-e egy új ruhát?	Bárcsak vehetnék egy új ruhát!
Elmegyünk-e kirándulni?	
	Bárcsak elmentetek volna a versenyre!
Vezethetek egyedül autót?	
Eloolvastátok a könyvet?	
	Bár megpihenhetnénk a csúcson!

Foglaljátok össze, milyen fajtájú mondatokban milyen módon vannak az igék!

11. Kommunikációs helyzetgyakorlatok

Párokban dolgozzatok!

- a) Győzd meg társadat, hogy cserélje el veled valamijét! A társad ne könnyen, de végül egyezzen bele a cserébe!
- b) Beszéljétek meg, milyen fajtájú mondatokat mondtak a beszélők céljuk elérése érdekében! Milyen más nyelvi és nem nyelvi eszközöket használt még társad?

12. Szövegalkotás

- a) Dolgozzatok önállóan! Válasszatok a feladatok közül! Írjatok egy rövid szöveget, esetleg verset sok feltételes vagy felszólító módú igével! Az alábbiak közül választhattok címet, de adhattok címet önállóan is.

Mi lenne, ha ...?

Ha varázsló volnék ...

De szeretnék felnőtt lenni!

Bárcsak mindig boldog lennék!

Ha az űrben jártam volna ...

Ha fiú/lány lennék!

Jó tanácsok

Szeresd az állatokat!

Védd a természetet!

Ültess fát!

Beszélj!

Táplálkozz egészségesen!

- b) Milyen módú igék szerepelnek a szövegben? Sorold fel!
- c) Fogalmazd meg, mi a kapcsolatot a cím és szöveg mondatainak fajtája között!
- d) Milyen idejű igéket írtál? Sorold fel!
- e) Milyen idejűek a kijelentő módú igék? Nevezd meg!
- f) Milyen idejűek lehetnek a feltételes módú igék? Mondj példákat!
- g) Milyen idejűek lehetnek a felszólító módú igék? Mondj példákat!

13. Alkalmazás

a) Párokban dolgozzatok! Állapítsátok meg, milyen fajtájúak a mondatok, majd tegyétek ki a mondatvégi írásjelet!

1. Marcsi készít nekem egy karkötőt
2. Készít-e nekem Marcsi karkötőt
3. Jé, Marcsi készít nekem egy karkötőt
4. Bárcsak készítené nekem Marcsi egy karkötőt
5. Marcsi, készíts nekem egy karkötőt
6. Marcsi szívesen készítené nekem egy karkötőt, de nincs gyöngye
7. Nagyon szeretném, ha Marcsi készítené nekem egy karkötőt

b) Határozzátok meg a mondat fajtáját, írjátok be a táblázatba!

c) Mi a beszélő szándéka? Írjátok be a táblázatba!

d) Írjátok be a táblázatba a megfelelő igealakot!

A mondatfajta	A beszélő szándéka	Az ige a mondatban	Az ige módja
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			